

Publikacijų apžvalga

FILOSOFINĖ RUSIJOS SPAUDA APIE V. SEZEMANĄ IR E. LEVINĄ

2000 m. Rusijos mokslinio, apžvalginio ir šviečiamojo pobūdžio žurnale „Filosofijos mokslai“ skyriuje „Iš krašto filosofijos istorijos“ išspausdintas Vosylius Sezemano straipsnis „Bolševikinė filosofija Tarybų Rusijoje“¹. Straipsnis išverstas iš vokiečių kalbos į rusų T. Litvino. Publikaciją palydi dviejų Sankt Peterburgo universiteto darbuotojų A. Jermičovo ir T. Litvino įžanginis žodis². Autoriai pažymi, kad Sezemanas yra baigęs Peterburgo universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto klasikinės filologijos skyrių, bet rengtis profesūrai jį rekomendavo Filosofijos katedra, kuriai tada vadovavo I. Lapšinas. Dvejus metus (1909–1911) studijavęs humanitarines ir socialines disciplinas Vokietijoje ir po to Peterburge išlaikęs egzaminą filosofijos magistro laipsniui gauti, Sezemanas nuo 1914 m. sausio 1 d. tapo šio universiteto Filosofijos katedros privatdocentu. Tačiau dėl to meto aplinkybių jaunasis filosofas negalėjo universitete ilgai dirbti akademinio darbo. Jis buvo priverstas dalyvauti Pirmajame pasauliniame kare, po to kilnotis iš vienos darbo vietos į kitą, pagaliau

emigruoti, kol 1923 m. galutinai įsikūrė Lietuvoje. Dėstė universitete – Kaune ir Vilniuje. Mirė 1963 m.

Vertindami Sezemano pažiūras, Jermičovas ir Litvinas vadina jį neokantininku. Kartu jie pateikia ir kitų rusų autorių (A. Vašestovo, V. Zenkovskio, N. Loskio) pareikštą požiūrį, iškeliantį kai kurias Sezemano mąstymo neokantiškumo ypatybes.

Nors Sezemano darbai išbarstyti po įvairius žurnalus, bet, kaip pažymi referuojamos publikacijos parengėjai, yra išsami bibliografija „Sezemaniana“, sudaryta J. Tumelio ir paskelbta „Problemore“ (1984. Nr. 32). Savo ruožtu Sankt Peterburgo kolegas galime papildyti: 1997 m. Vilniuje leidykla „Mintis“ išleido antrąjį stambų Sezemano „Raštų“ tomą – „Filosofijos istorija; Kultūra“ (704 p.). Anksčiau Lietuvoje buvo išleisti kiti stambūs filosofo veikalai – „Estetika“ (1970; 464 p.), o „Raštų“ serijoje – „Gnoseologija“ (1987; 384 p.). Sezemano darbus į lietuvių k. vertė ir spaudai parengė, be jau minėto J. Tumelio, A. Lozuraitis, L. Anilionytė, N. Juršėnas. Be to, ne vienas Sezemano darbas buvo „Problemore“ (1988 – 39; 1989 – 40; 1994 – 46; 1996 – 49 numeriuose) perspausdintas iš kitų leidinių ar parengtas spaudai iš rankraščių. 1984 m. Vilniaus universitete buvo surengta mokslinė

¹ *Сеземан В. Э. Большеви́стская философия в Советской России // Философские науки. 2000. № 2. С. 66–75.*

² *Ерми́чев А., Литвин Т. Василий Эмильевич Сеземан // Там же. С. 64–65.*

konferencija, skirta Sezemano 100-osioms metinėms paminėti (žr. R. Šerpytės aprašymą „Problemu“ 1985 m. 33 numeryje). N. Juršėnas yra rašęs apie Sezemano ryšius bei draugystę su N. Hartmanu; kartu buvo paskelbti ir vokiečių filosofo laišakai Sezemanui („Problemos“, 1995. Nr. 48), o vėliau ir Hartmano sėters Fridos laiškas Sezemanui („Problemos“, 1998. Nr. 53). Juršėnas taip pat rašė apie profesoriaus Sezemano, kaip mokslinio vadovo, ryškų poveikį aspirantei ir kolegei K. Rickevičiūtei („Problemos“, 1988. Nr. 39).

Bet grįžkime prie Sezemano publikacijos apie bolševikinę filosofiją. Apibūdindami jos parašymo aplinkybes, Jermičiovas ir Litvinas pastebi, kad Sezemanas, kaip ir kiti iš Rusijos emigravę filosofai, gyvai domėjosi filosofijos reikalais šioje radikalias permainas išgyvenusioje šalyje. Sezemano straipsnis pasirodė žurnale „Der russische Gedanke“ tuo metu, kada Rusijoje, įvykus Antrajai marksistinių-lenininių mokslo įstaigų konferencijai (1929 m. balandis), laikinai triumfavo dialektikai-deborininkai, organizaciniu ir ideologiniu atžvilgiu įveikę „mechanistus“, t. y. vulgariuosius materialistus. Ši aplinkybė kaip tik ir džiugino Sezemaną, nes tuo laikotarpiu tai buvo ženklas, kad bolševikinėje Rusijoje, po „filosofijos užmaršties“, vėl nubunda domėjimasis šios srities klasika, ypač Hegelio ir Spinozos idėjomis, ir bandoma jas plėtoti „realistiniu“ pagrindu. Žinoma, Sezemanas negali nepastebėti keisto dalyko – mokslinį ginčą spręsti balsuojant ir partijai priimant nutarimą. Tačiau jis suprato specifines Rusijos sąlygas ir ieškojo teigiamų filosofinio mąstymo požymių. Deja, filosofo viltys greit buvo palaidotos. Kaip rašo Jermičiovas ir Litvinas, „Stalinas („filosofijos atžvilgiu visiškai neišspręs žmogus“, – pasakė apie jį S. Frankas) netgi užsiundė ant „dialektikų“

savo ištikimus jaunos mąstytojus – M. Mitiną, V. Ralcevičių ir P. Judiną, ir politinių išrūšaviųjų neteko ilgai laukti...“³ Beje, politinio susidorojimo auka vėliau tapo ir pats Sezemanas: 1950 m. jis buvo atleistas iš Vilniaus universiteto profesoriaus pareigų, nuteistas ir iki 1956 m. kalėjo darbo stovykloje.

Du Sezemano darbai publikuoti ir kitame akademiniam rusiškame leidinyje – „Fenomenologinė filosofija Rusijoje: antologija“⁴. Čia irgi pateikiamas trumpas Sezemano gyvenimo, akademinės veiklos ir filosofinės kūrybos aprašymas. Paminėta ir J. Tumelio sudaryta Sezemano darbų bibliografija, tiesa, tik pažymėta, kad ji pasirodė filosofo 100-osioms metinėms, bet kur ir kokiame leidinyje – nenurodyta. Publikacijų pastabose bei komentaruose minimi Lietuvos universiteto Humanitarinio fakulteto raštai, Lietuviškos enciklopedijos tomai, kur buvo spausdinami Sezemano darbai. Antologijos įvade Sezemanas charakterizuojamas kaip vienas iš seniausių žurnalo „Logos“ autorių (p. 8) ir kaip rusų filosofas (p. 10).

Į antologiją įdėtos ir dar dvi publikacijos, kurių autorius taip pat siejamas su Lietuva. Tai recenzijos apie M. Heideggerio „Būtį ir laiką“ (1927) ir apie E. Husserlio paskaitą Paryžiuje (1929). Jos pasirašytos slapyvardžiu Э. Э. Литаяев (vokiečių k. *lietuvis*). Antologijos sudarytojas I. Čubarovas, paneigdamas B. Jakovenkos nuomonę, jog šia pramanyta pavarde pasirašė

³ Ten pat. P. 65.

⁴ *Сеземан В. Э. (Seseman)*. Beiträge zur Erkenntnisproblem. 1. Über gegenständliches und ungegenständliches Wissen (Заметки о проблемах познания: о предметном и непредметном знании); он же: Обзорение новейшей германской литературы; Философия. Макс Шелер; Heidegger M. Sein und Zeit (Bd. 1. Halle, 1927) // Антология феноменологической философии в России, т. 2/Сост., общая редакция, предисл. и комм. Чубарова И. М. Москва: Изд-во „Логос“, изд-во „Прогресс-Традиция“, 2000. С. 268–278; 488–512.

Husserlio „mokinė rusė“, įtaria, kad tikrasis autorius yra iš Kauno kilęs Emmanuelis Levinas (p. 522). Savo versiją Čubarovas grindžia Marie Anne Lescourret parašyta biografija „Emmanuel Levinas“ (1994). Pasak joje pateiktų duomenų, po Rusijos revoliucijos Levinas emigravo iš Charkovo ir 1923–1927 m. studijavo Strasbūre. 1928–1929 m. jis klausėsi Husserlio ir Heideggerio paskaitų Freiburge. Nuo 1928 m. Levinas ėmė įsikurti Prancūzijoje ir buvo ten žinomas, pasak M. A. Lescourret, „niekuo kitu kaip *Lituanien*“. Kaip tik tuo metu Paryžiaus emigrantų žurnale „Эвразия“ pradėjo pasirodyti recenzijos apie filosofijos leidinius, tarp jų ir rusų filosofiją, bei kitos publikacijos, pasirašytos slapyvardžiu Э. Э. Литваев.

Antologijos sudarytojas gretina Leviną su leidinyje spausdinamu iš Rusijos kilusiu prancūzų filosofu bei sociologu G. Gurvičiumi (1894–1965). Kartu Čubarovas apgailestauja, kad „nėra pakankamo preteksto kalbėti apie

Leviną kaip filosofą su nesąmoningai rusiška sąmone“ (с русским бессознательным). Neaišku, kuo grindžiama tokia Lietuvoje žydų šeimoje gimusio autoriaus asmenybės charakteristika. Šiek tiek šviesos į šį keistoką teiginį įlieja G. Benevičiaus „Žodis apie Leviną“, kuris spausdinamas Levino darbų, išverstų į rusų kalbą, rinktinėje. Joje skaitome: „Levinas puikiai mokėjo rusų kalbą ir netgi kalbėjo ja namie. Neabejotinai konstituojančiu Levino filosofijos faktoriumi, greta žydų Biblijos, kurios dvasia jis buvo išauklėtas, buvo rusų literatūra – daugybę pavyzdžių iš Dostojevskio ir Tolstojaus, Gončiarovo ir netgi rusų liaudies pasakų galima rasti jo darbuose kaip vienu ar kitu teiginių iliustracijas.“ Iš to daroma išvada, kad „Levino mintis maitinosi tais pačiais šaltiniais kaip ir rusų religinė filosofija“⁵.

Nėra abejonės, kad tiek Sezemano, tiek Levino gyvenimas, asmenybė ir kūryba laukia plačių, gilių studijų.

Česlovas Kalenda

⁵ *Беневиц Г. Слово о Левинасе // Левинас Э. Время и другой. Гуманизм другого человека. Пер. с франц. А. В. Парибка. Санкт-Петербург, 1998. С. 12.*